

Виокремлення спільнокореневих неологізмів у лексиці письменника (на матеріалі корпусу текстів Євгена Пашковського)

Оригінальний за формою і змістом лексикон Євгена Пашковського привертає увагу дослідників слова. Незвичні за формою та оригінальні за змістом новотвори є яскравим виразником авторського ідіостилу.

У цій статті здійснено опис неологізмів зі спільним коренем «вовк/вовч», які ми відшукали в корпусі текстів Є. Пашковського.

Аналізуючи художні тексти письменника (у форматі .txt) за допомогою програми AntConc, ми створили конкорданс словоформ зі спільним компонентом «вовк-/вовч-». Програма-конкордансер знайшла 91 лексему із початковим компонентом «вовч». Огляд отриманого конкордансу засвідчив, що не всі його елементи є неологізмами. Зокрема, сюди потрапили нормативні словоформи на зразок, *вовк, вовчий, по-вовчому*.

Верифікація за низкою тлумачних та неологічних словників дозволила кваліфікувати як нормативні словоформи типу *вовкувати* [СУМ-11], *вовкуватий* [РУС]. Однак, з огляду на таку кількість похідних з коренем «вовк/вовч», вважаємо, що усі похідні слова з цим коренем виконують надважливу текстоорієнтовну функцію у романах Є. Пашковського.

На основі конкордансу, відокремивши нормативні словоформи, було змодельоване словотвірне гніздо неологізмів. Словотвірне гніздо – це сукупність слів, упорядкованих відношеннями похідності й об'єднаних спільним коренем [ЕУМ, 2007: 620]. Воно має парадигматичний характер, утворює ряд спільнокорневих мовних одиниць, які «можуть виконувати важливі текстотвірчі функції, забезпечуючи, поряд з іншими мовними засобами єдність теми тексту» [Грещук, 2002: 594]. Виокремлення із конкордансу саме неологічної лексики дозволило уважніше простежити семантику новотворів а також проаналізувати їхню будову.

Для того, щоб зрозуміти загальнокультурний контекст, який автор залучає, створюючи похідні з коренем «вовк/вовч», розглянемо змістовий бік цього символу. Вовк був одним із тотемічних звірів українців. «Вовк – символ швидкості¹ бігу героїв, як і сокіл; пор. у «Слові о полку Ігореві»: «Вої

¹ Тут і далі цитуємо за правописом оригіналу.

скачють, аки сірії волці по полю». Своєю ненажерливістю вовк здавна символ голоду: *Голодний, як вовк* [Ларіон, 1994: 25].

Вдавання до зооморфічних символів свідчить про актуалізацію тотемічних уявлень у художньому тексті. «Шанування звірів, особливо великих і сильних, розпочалося з глибокої давнини. Деякі звірі ставали вірними покровителями людини, коли з ними вміло складувано умову чи дружбу. Такі звірі, як захисники певного роду чи племені, звалися тотемами» [Ларіон, 1994: 24].

Серед тих елементів конкордансу, які ми кваліфікували як неологізми виокремлюємо слова декількох граматичних класів.

Найбільше серед них прикметників. Символічне значення іменника *вовк* якнайкраще розкривається в атрибутивах типу: **звовчілий**: «*ти з'являвся серед мерзот, серед запустінь, і всюди бачив своїм звовчілим поглядом недавніх будівників мавзолеїв, пірамід, будівничих збожжеволеного реактора: всі вони в випадках розкаянь ставали, мов ганчірки, і все благали, щоб ними затикали щілини саркофагів*» [ЩЖ: 152]; **стововчий**: «*ти одному собаці розкажеш про стововчу самотність і того знищать*» [ЩЖ: 141]; **навовчений**: «*кричав, не стільки бажаючи мсти, як прагнучи збутись тупої мовчанки цих ґрунтових доріг, цих розхристаних пагорбів, цих навовчених розбійно яружниц, цих осріблених місяцем безживних піль*» [ЩЖ: 309].

Неологізм **вовчеслізний** утворено поєднанням двох прикметників *вовчий* і *слізний*: «*випалити до центру степові дороги, вітристі овиди, вовчеслізні горби, кудюю, в сорочці наррозхрист, ти велосипедився з пучком очерету, подібним на дороговказівну зірку*» [ЩЖ: 409].

Трапляються контексти, де неологізми із коренем «вовк/вовч» вжито поряд, що свідчить про підсилення семантичної ваги цього кореня. Крім того, поєднання іменника *вовк* із дієсловами *вити*, *тужити* додає процесуальності значенню цих новотворів: «*всі ливарні, трубарні, лихварні, невгасимі, роками палаючі, шахти-трупарні, всі родовища, половіючі чорним житом поля, вовчевіючі, вовчетужні овиди, попелищні вихори, здрагловілі од вікового трему, від розкопитнень лавинних орд, степи, яри, оповзні, почорноблені пуці...*» [ЩЖ: 400].

Прислівник **вовчо** утворено за нормою: від прикметника *вовчий*, і ужито в словосполученні «вити вовчо», а типовішим «вити по-вовчи»: «*ховатися в собі так глибоко, що голоси по радію, ніби з давно прочитаного світу, бадьоритись, під стіною радіактивного урагану, що кривавить виднокіл, пресує хмари і виє так вовчо, так люто, аж на дні розплесканих морів гори здиблюються, як шерсть на загривку*» [ЩЖ: 25].

Дієслово **звовчіти** натомість утворено не за нормою, шляхом черезступеневого словотворення: «*як звовчили ці куролаписька! од'їли мордяки! курку з пір'ям лигне, сулію горілки вдудлить і розсилає комсомолів по селі: скликати збори – і біс його в ребра пхає виступати*» [ЩЖ: 235].

Неологізм **вовкулачити** утворився від іменника *вовкулака*. Вовкулака за народними повір'ями – людина, що обертається у вовка. «Кажуть, що вовками прекидаються самі знахарі, а часом обертають у вовків парубків, на котрих вони сердиті. Стрічаючи людей у лісі або в полі, вовкулаки не рвуть їх, а тільки жалібно дивляться їм в очі» [Нечуй-Левицький, 2003: 107]. Віра у вовкулаків є частиною дохристиянського світогляду не лише українців, а в інших європейських народів. «Вовкулацтво знане в нас з дуже давнього часу, знане воно й по всій Європі» [Ларіон, 1994: 69].

Є. Пашковський трансформує іменник *вовкулака*, переводячи його в розряд дієслів та надаючи переносного значення: «*радій не нарадієшся, люби не налюбисся, живеш, **вовкулачиш**, на кожного мугираку думаєш: може цей, може цей ошчасливив?*» [Свято, 1989: 30].

Натрапляємо також на неосемантизми, на зразок прикметника *вовчий*, який вжито не у прямому значенні – належний вовкові, а у авторських контекстах. Наприклад: «*один ти насилу вижив у кількох божевільнях, перетривав захід комунії і ще лютішого, **вовчого** сонця, реактора-місяця, завислого у птьмі хліва, немов баняцюра з буряковою кашею...*» [ЩЖ: 120].

В цілому, вихідне слово *вовк* у називному та непрямих відмінках у досліджуваних текстах було використано 47 разів. Запит «-вовч-» + словотвірний формант дав 91 словоформу спільнокореневих похідних.

Тож, вживання похідних зі спільним коренем «вовк/вовч» є характерним для лексики Є. Пашковського. Згенерувавши конкорданс словоформ із цим компонентом та детально проаналізувавши та відібравши з нього неологічну лексику, дійшли висновку, що спільнокореневі слова у цьому словотвірному гнізді різноманітні за будовою, утворені за нормою та ненормативно, забезпечують та підтримують цілісність тексту на змістовому рівні, виступають маркерами авторських смислів, забезпечують витворення неповторного авторського стилю. Велика кількість таких спільнокореневих новотворів дає підстави вважати, що характерне для українського фольклору та міфологічної світоглядної парадигми поняття-символ «вовк» є одним із ключових у творчості Є. Пашковського.

Список використаних джерел та їх умовних скорочень:

РУС   Російсько-український академічний словник: Т. I-III / [гол ред.. акад. А. Кримський, акад. С. Єфремов] - К., 1924 - 1933. [Елек-

- тронний ресурс] - Режим доступу: http://r2u.org.ua/html/krym_details.html.
- ЩЖ Пашковський Є.В. Щоденний жезл / Є.В. Пашковський. – Львів: Піраміда, 2011. – 423 с.
- Свято Пашковський Є.В. Свято. – Свято / Є.В. Пашковський // К.: Дніпро. – 1989. – Ч. 9, 10. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://chtyvo.org.ua/authors/Pashkovskiy_Yevhen/Sviato/
- СУМ-11 Словник української мови : в 11-ти томах // АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. Потебні / [ред.. І.К. Білодід та ін.]. – К. : Наукова думка, 1970-1980. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sum.in.ua/>

Список використаної літератури:

1. Грещук О.С. Текстоорієнтовні функції словотвірних одиниць у романах Павла Загребельного “Диво”, “Смерть у Києві”, “Євпраксія” / О.С. Грещук // Актуальні проблеми українського словотвору. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – С. 590 – 597.
2. Іларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст-реліг.моногр. Видання друге. – К.: АТ «Обереги», 1994. – 424 с.
3. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології / І. Нечуй-Левицький. – К.: Обереги, 2003. – 144 с.
4. Українська мова (енциклопедія) / Редкол. Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М. П. та ін. – Видання третє, зі змінами і доповненнями. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2007. – 824 с.

Olena DIUNDYK

Common-rooted neologisms extraction in writer`s lexicon (based on the text corpora of Yevhen Pashkovsky`s novels)

The article describes method of common-rooted neologisms extraction in writer`s lexicon (based on the text corpora of Yevhen Pashkovsky`s novels). The concordance of words with the common root “wolf” has been formed automatically, neologisms is distinguished in it, its structural description and semantic interpretation have been made. The significance of the symbol “wolf” in Ukrainian folklore and its place in the novels of E. Pashkovsky is traced.

Keywords: neologism, lexicon, concordance, common-rooted words, Yevhen Pashkovsky

УДК УДК 811.161.2'374'344